

اۋن دردنجی سنه
نومرو ۱ (۷۸)

تورک تاریخ انجمنی

۱ کانون نای
۱۳۴۰

مجموعی

جودت پاشانك معروضاتی

وقعه نویس جودت پاشانك عبدالحمید ثانی به سلطان عبدالحمید و عبدالعزیز دورلرندہ کی مشہوداتہ دائر ویردیکی خط دستیلہ محرر (معروضات) صوگ دور تاریخی ایچون مهم وثائقدن معدوددر . (معروضات) ، اساساً بش جزدانن عبارتدر . برنجی جزدان غائبدر . ایکنجی جزدان اعضامزدن احمد رفیق بک طرفندن نشر اولومشدر . اوچنجی و دوردنجی جزدانلری ده مجموعه مزده صیرا ایله نشر ایدیورز :

سیاحت مصر

۱۲۷۹ سنہ سی خلالندہ مصر والیسی اسماعیل پاشا درسعادتہ کلوب سلفی سعید پاشانك یابدیرمش اولدینی بر مکلف واپوری رکاب هایونہ تقدیم ایدوب کیتدی .

بعده سلطان عبدالعزیز خان مصرہ تشریف بیوردی سر عسکر بولتان فواد پاشابی ده برابر کوتوروب کتوردی . وکندوسنہ یاورا کرملک عنوانی ویردی اولوقته قدر دولتعلیہ ده بو عنوان یوق ایدی . بونی ابتدا فواد پاشا احراز ایتدی . آداب ورسوم زمان ومکانک اختلافیہ مختلف اولدینی معلومدر . هله اوروبا ایله ممالک محروسه خلقنک اکثر خصوصاتده عادتلری یکدیگره ضددر . مثلاً بر محله وارلدقده عثمانلور آباق قابلرخی واوروپالور باش کسودسنی چیقارمق عادتدر . صرویدر که یکیچری زمانلرنده ایلچیلر درسعادت حوادثی دولترینه یازدقارنده هب اسوج ایلچیسنک خبرلری طوغری چیقارمش دیکر ایلچیلر سن طوغری حوادثی زه دن آلیورسین دیو آتی صیقشدر دقارنده بنمکیسی محصول روایت دکل بلکه نتایج فکر ورویتدر بونک مفتاحی دخی بورانک احوالی اوروبا احوالنه تطبیق

ایله ضدینه قلب ایدیورمکدر. مثلاً کورر سکز که یکچریلر قهوه خانه لرده خومور۔ دانیورلر اوروپا احواله قیاساً استانبولده اختلال ظهور ایده جک دیو دولتکزه یازار سکز بن ایسه ضدینه قلب ایله استانبولده امن آسایش یزنده در دیو یازارم اویله ده چیقار۔ زیرا یکچریلر سویلنمکله تشفی صدر ایدرلر وعصیانہ قیام ایتزلر وسز یکچریلری صمت سکوت اوزره کوردیککز وقت شمعی استانبولده راحت وآسایش اماره لری وار دیر سکز بن ایسه بالعکس بوسکوتک اماره اختلال اولدیغنه حکم ایدرم ویکچریلر سکوت اوزره براز دوام ایدوب کندیلرینه طولنونلق کلور وبغته عصیان واختلاله قیام ایدرلر دیش۔

ایشته حکمدارانہ تعظیم خصوصنده دخی عثمانلور ایله اوروپالورک عادتلیری یکدیگری ضد تامدر۔ اوروپاده باغروب چاغردق القشلامق حکمداره حرمتدر وخلقک صمت وسکوتی عامه نك اغبرارینه علامتدر بزده ایسه بالعکس خلق باشلرینی اوکلرینه کوب صمت وسکوت اوزره طورمق. الکیوک تعظیم واحترامدر۔ حتی پادشاهک یوزینه دقتی باقق جائز کورلمز۔ فقط روم ایلی حجاجنک اغنیاسی عودتلرنده استانبولی دخی زیارت ایلک وخلیفه اسلامک دیدارینی کورمک اوتهدنبرو عادت اولمغله آنلر در سعاده ورودلرنده ایلک ایشلری سلاملق محلنه واروب دیدار پادشاهی نی کورمکدر وشایدکه تماشا ایچون مناسب محل بوله میوبده کوزلجه کوره مزلسه کله جک هفته به قالورلر بوضورتله هفته لرجه استانبولده قالانلر بولنور۔ معلوم آ انسان اسیر عادات ورسومدر عادتلر آنجق مرور زمان ایله بالتدریج تبدل ایدیبیلور لکن بعضاً احوال فوق العاده ایله دفعه دخی تبدل ایتدیکی واردر پادشاهلره تعظیم ایچون سکوت اوزره طورمق دخی اوتهدنبرو بروجه بالا عرف وعادت عثمانیان ایکن سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینک مصردن عودتلرنده بو عرف وعادت بردن بره تبدل ایتشددر۔

شویله که قانع مصر و عربستان اولان جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرندن صکره سلاطین عثمانیه دن بریسی مصره کیتمه مش اولدینی حالده بو کره ذات حضرت خلافتیناهی مصره تشریفنده بونجه ییللردنبرو بوشرفه نائل اولما مش اولان اهالی مصریه به فرط انبساط ایله بر بشقه حال کله رک ذات هایونی کوردکلری کبی صمت وسکوته صبر وقرارلری قالمیوب آواز بلند ایله دعای شاهانه لرخی زقاقلرده اعلا

واعلان ايتمىلر ايدى. ذات شاهانه مصر دن عودتلىرنده ازميره اوغرايوب بوراده ايسه ملل مختلفه موجود اولديغندن جمله سى بيوك القشلىر ايله استقبال ايتمىلر حتى مادامه لر و مادموه زللىر زقاقلىرده ديز چوكهرك (ويولو سلطان) ديه چاغرىشمىلر. ذات شاهانه بو القشلىردن حظ ايدوب حتى مصر و ازميرده كوردىكمز آثار ميل و محبتى استانبول اهللىسندن كورمىك ديو بيورمىلردر. حالبوكه بو القشلىر استانبوله دخى سرايت ايليهرك عودت هايونلرنده سكه استانبول دخى از قديم معتادلى اولان صمت و سكوتى بك نازك و غايت مؤثر القشله تحويل ايدويوردىلر. شهر آيين خصوصنده اهالى مصر و ازميره قات قات تفوق ايتدىلر.

بويابده ابتدا سائره مثال كوسترلىر مصر ايله اخذ و اعطا ايدن پرنچچىلر اصنافى ايدى كه پرنچ مغازه لىنى كلين اوپه لى كى طوناندىلر و زقاقلىرى كرانها آوزه لر ايله تزىن و انواع فنار و قنادىل ايله تنوير و حصر جيلردخى آنلره رقابت ايدر جه سنه چارشولرىنى تزىن ايتدىلر. اصناف سائره ده يكديكره تفوق ادعاسيله غريب شيلر و خارج از تصور نمايشلر كوستردىلر. دكان و خانلرك اوكلرى هب تفنه داللىله تزىن و فنار و قندىلر ايله تنوير اولدى و بك چوق يرلرده ليمون و چيچك صاقسىلريله عادتاً ليمونلق طرزنده باغچىلر پيدا اولدى. استانبولك اك اوچره يرلرنده و محلات آره لرنده بولنان اوفق تفك دكانلر بيله حالرينه كوره شهر آيين ياپدىلر. خانه لر على العموم بويله فنارلر و قندىلر ايله تنوير قىلندى. الحاصل شهر استانبولك صنوف اهالىسى بر برينه باقهرق امثالى كورلمىك بر شهر آيين ترتيب ايلدىلر. استانبول زقاقلىرى عادتاً مزىن يالى باغچىلرينه دوندى بوغاز ايجى ساحللىرنده و اسكدار و بك اوغلى و غلظه طرفلرنده دخى حال بويله ايدى. لىكن شهر استانبول آنلرك جمله سنه تفوق ايلدى.

بيوك چارشو خلقى چارشويى تزىن ايله كيجه چارشويى آچىق ايتدىلر كرنده كيجه چارشونك آچلمسى ممنوع اولدىنى جهته رخصت ايتدىلر كرنده ضبطيه جه تردد اولدىنى فواد پاشايه افاده اولدىقده هان چارشونك كيجه كسادينه رخصت و برمكه چارشونك تزىناتى ده فوق العاده بر صورتده اجرا اولدى.

ايكنجى اخشام ذات شاهانه باب عسكريدن طعام ايتدىلر كرنده چارشو ايجندن طولاشرق و حصر جيلر ايجنى و آصمه آلتنى تماشا ايليهرك عودت بيوردىلر.

چارشو ایچندن کچر کن آتنگ آیاقلری آلتنه چارشولی قوم برینه پول دوشه دیلر۔ بعض یرلرده اوستوفه لر سردیلر۔ و اوچنجی کیجه ذات شاهانه بك اوغلی قشاه سنده طعام ایتدکن صکره بك اوغلی تماشای بیوردی۔

اوچ کیجه بووجهله شهر آیین یاپلوب هر کس بر برینه مسابقت داعیه سنده بولمغله درسعادته قنار وقندیل بولنماز اولدی۔ غلبه لك اول مرتبه ده ایدی که کیجه چارشو ایچندن کچمک پک مشکل ایدی۔ هله اورادن طولاشه رق آصمه آلتنه وارمق ممکن دکل ایدی۔ بوقدر ازدحام ایچنده قادینلر زقاغه چیقمدن ممنوع دکل ایدی۔ خلق صباحه قدر زقاقلرده طولاشوب کزردی۔ بر یرده بر او یغونسلرلق ظهور ایتدی۔ صانکه هر کس صهبای سرور وانبساط ایله مست اوله رق کندی عالنده کزیوردی۔ و طرف طرف چالغیلر چالینوردی۔ آندن بشقه عسکر موزیقه لری دخی طاقم طاقم اوله رق سمت سمت زقاقلرده کشت و کذار ایدرلردی۔ الحاصل اوچ کیجه قلمله تعریف اولنماز صورتده شهر آیین یاپلدی۔

فواد پاشا پادشاه پرست وقوه ایجاد و اختراعه مالک بر ذات اولوب بو عزیمت و عودت هایونده امثالسنز شنلکرا اجرا ایتدیردی همده پادشاهی جمله ناسه سودردی۔ درسعادته ویرکوجه وعسکرجه اولان امتیاز قدیمک الغاسیله بلاد سائره یه قیاساً بوراده دخی ویرکو آلمسی وقرعه شرعیه اجراسی اقدمجه بین الوکلا قرار کیز اولمشیکن درسعادت اهالیسنک بوشهر آیین ایله کوستردکلری آثار اخلاص و اختصاصه بناء اول قرارک اجراسی تأخیر ایدلمشدر۔

کامل پاشا صدارته طوروبده فواد عالی پاشالری معیتنده طوتمق ممکن اولیه جغنی کندوسی ده بیلوردی۔ فقط عالی پاشانک صدارته وفواد پاشانک خارجه نظارتنه کلرینی استردی۔ کندوسی ایچون مجلس والا ریاستندن بشقه مناسب مأموریت اولدینی دخی معلوم ایدی۔ عالی پاشانک ده او امله بولندی حس اولتیوردی۔ ذات شاهانه ایسه آندن متنفر وتوجهی فواد پاشایه منحصر اولوب عالی پاشانک خارجه نظارتنده بقاسی دخی آنک خاطری ایچون اولدینی معلومزایدی۔ بناء علیه ذی الحجه نك اون بشنده صدراعظم اولوب سرعسکرک دخی صدارته الحاق اولندی۔ اجرا کونی عرض او طه سنده رجال دولت ایله امرای عسکریه برابر بولندی۔

تفتيش بلاد

بروجه بالا مصردن عودت هايونده تفتيش بلاد ايجون بروسه جهته و فيق افندى (مؤخرأ باش و كيل اولان و فيق پاشا) و خانىك قوئنه بروسه لى رضا افندى و روم ايليه صبحى بك (صبحى پاشا) و بوسنه هر سك جهته مابين هايون كتابتندن مخرج ضيا بك (معهود ضيا پاشا) مأمور اولدير. مفتشردن توارد ايليه جك انهارك سريعاً موقع اجرايه قونلىسى ايجون دنجى باب عالیده بر قوميسيون و معيتمده مخصوص بر قلم تشكيل دوائر عسكريه و ماليه دن بر اعضا تعين و قوميسيونك رياستى عهدۀ عاجزى يه احاله بيورلدى. مفتشرك انهارى كلدجكه قلمدن قلمه و دائره دن دائره يه طولاشدرمغه حاجت قالميوب همان قوميسيونجه و بريلن قرار اوزرينه ايجابا تى اجرا ايتديريلوردى.

و فيق افندى بروسه ده صاپلانوب قالدى حكيم قره قوشى ايله واقع اولان اجراآت خودسرانه سندن طولايى خلكك شكاياتى عيوقه چيقتدى. رضا افندى جانىكه واروب بر ايكي خراب مسجد بوله رق آنلرى تعمير ايله مشغول اولدى. اوقات خاليه سنى ده حاملرده كچيردى. بوجه تله ايجرولره طوغرى كيدوب ده وظيفۀ تفتيشى اجرا ايدمه مدى.

صبحى بك ايسه بر سرعت فوق العاده ايله تاتار كچى مناستره قدر كيتدى. و اشقودره طرفه اصلاً توجه ايتيوب همان برقيصه دور ايله در سعادته عودت ايتدى. اما ضيا بك سراى بوسنه يه وارر و ارماز رونما اولان يولسز و او يغونسز حرركات و تشبثاته مبنى عزل اولمغله بوسنه و هر سك قطعه لر ينك تفتيشى (۱۲۷۹) سنه سى او اخرنده عهدۀ عاجزى يه توجه ايله برابر ۱۲۸۰ سنه سى محرم نك او چنجى كونى آنا طولى صدارتى پايه سى احسان بيوريلوب همان اول كون فرمان عاليه سى اصدار اولمغله فرداسى ركاب هايون رسم عاليه سنده بولندم و اوچ كون صكره متوكلا على الله سفن حريمه دن بر فرقين و ابورينه را كبا آقود كز طريقه هر سك جانبه عزيمت ايلدم.

مخطره

فواد پاشا لطيفه كو بر ذات اولوب او زمان ديمشدى كه (درت مفتش كوندردك

در دینك ده تعلیاتی بر ایدی. هربری بر درلو اجتهاد ایلیه رك مسلکری مذاهب
اربعه کبی بر برینه مخالف اولدی. (

هرسکه و آندن بوسنه یه عزیمت عاجزی

بروجه بالا در سعادتدن حرکت ایله بحر آهرسکه کیدرکن اشقودره نك ایسکه سی
اولان بار لیمانه وارلدقده بر بوچق سنه مقدم اورادن واقع اولان عرض وانهای
عبیدانه م اوزرینه مأموراً اورایه کوندرلمش اولان استحکام میرلواسی عرب محمد
پاشا واپوره کلوب کندوسیله کوروشلدی. پشای مومی الیه بار سواحلنده قله لر
ولیماننده بعض ابنیه میریه یاپدیرمش اولدینی جهته ایجه شنك پیدا اوله رق اسکی
ایصسزلق زائل اولمش ایدوکی نظر ممنونیتله کورلدی. فقط چاك لیمانك وسوزینه
مرعاسنك محافظه لری ایچون دخی بررقه انشاسی اهم اولغله آنلرک انشاسی ایچون
کندیسنه تعلیمات لازمه اعطا و باب عالی یه انها اولندی.

بعده را کب اولدیغمز بیوک واپوردن سواحلده طولاشمغه صالح اولان
سد البحر نام بکک واپوره اقطارمه ایدیلهرک فرداسی را کوزه یه وارلدی. اول
حوالی امورنده خدمات مشکوره سی کوریلن را کوزه شه بندری پرسبیچ ایله
کوروشیلوب قره طاغ ونواحی عاصیه احوالنه دائر وسائر احوال پولتیقیه یه متعلق
معلومات لازمه آندقدن صکره قیلنق لیمانه واریلوب قره یه چیقلدی و حیوانلره
را کبا هرسک سنجاغنك مرکزی اولان موستاره وارلدی.

بوسنه طرفیده بولنان مأموریت تفتیشیه مستشاری بلغرادلی راشد پاشاهیئت تفتیشیه
ایله برلکده موستاره کلدیله بونلرک ایچنده واصو افندی (حالا جبل لبنان متصرفی
اولان واصو پاشا) دخی وار ایدی که مقدا قوللری اشقودره ایکن او دخی
مجلس اداره اعضاسندن اولدینی حالدیه ترجمانلق وظیفه سنی دخی ایفا اتمکده ایدوکی
جهته بینمزده معارفه حصوله کلمش ایدوکندن آنی بوراده بولدیغمدن طولای
ممنون اولدم وهرسک و بوسنده بولندیغمز مدتجه حسن خدمتی کوردم و صداقتی
تجربه ایتدم صکره ده دولته خیلی کوزل خدمتله ایش و نهایت مکافاتیه ده ولی نعمت
افندیمزدن کورمش در. (مابعدی وار)